

İbn Vâsıl (*Müferricü'l-kürûb*, II, 218-227), Yâfiî (*Mir'âtü'l-cenân*, III, 375-377), İzzeddin el-Askalânî (*Şifâ'ü'l-kulûb*, s. 130-138) ve Ebû'l-Yümn el-Uleymî (*el-Ünsü'l-celîl*, I, 332-339) gibi müelliflerce nakledilmiştir. Abdülcelîl Abdülmehdî hutbeyi üzerinde yaptığı bir çalışma ile birlikte yayımlamıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Bündârî, *Sene'l-Berki's-Şâmî* (nşr. Fethiye Nebrâvî), Kahire 1979, s. 112-113, 314; Münzîrî, *el-Tekmilê*, I, 429-430; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, III, 71-72; Ebû Şâme, *er-Ravzateyn* (nşr. İbrâhîm ez-Zeybek), Beyrut 1997, II, 429-430; III, 170-171, 174, 175, 270, 379, 382, 384-391; IV, 290, 352, 363, 365, 369, 380, 402, 433-434, 441, 468; a.m.f., *ez-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn*, s. 31-33; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 229-237; İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, II, 218-227; III, 133; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXI, 358-360; Safe-dî, *el-Vâfi*, IV, 169-170; Sübkî, *Tabakât*, VI, 157-159; İbn Kesir, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyyîn* (nşr. Ahmed Ömer Hâşim - M. Zeynühüm M. Azb), Kahire 1413/1993, II, 756-757; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, III, 374-377, 495; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 38-39; İzzeddin el-Askalânî, *Şifâ'ü'l-kulûb fî menâkibi Benî Eyyûb* (nşr. Nâzım Reşid), Bağdad 1978, s. 130-138; Nuaymî, *ed-Dâris fî târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 383, 389; II, 185, 302; Ebû'l-Yümn el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celîl bi'târihi'l-Kuds ve'l-Halîl*, Amman 1973, I, 332-339; Abdülcelîl Abdülmehdî, "İbn Zekî ve huşetühü'l-Kudsiyye", *MMLAÜr*, sy. 36 (1989), s. 176-232.

KÂMİL YAŞAROĞLU

İBN ZEKRÎ el-FÂSÎ

(ابن زكري الفاسي)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Abdirrahmân
b. Zekrî (Zekeriyyâ) el-Fâsî
(ö. 1144/1731)

Fakih, mutasavvıf ve şair.

Fas şehrinde doğdu. Çocukluğunda bir süre babasının yanında dericilik işinde çalıştı. Bu arada Muhammed b. Abdurrahman b. Abdülkâdir el-Fâsî ve Ebû Abdullah Muhammed el-Hayyât er-Ruk'î'nin derslerine devam etti. Kısa sürede hocalarına yönelttiği sorularla ve tartışmalara katılmasıyla dikkatleri üzerinde topladı. Üstün zekâsını, güçlü hafızasını ve öğrenme merakını gören hocaları babasından onu ilme yöneltmesini istediler ve eğitim masraflarını karşılamayı taahhüt ettiler. Bundan sonra dericiliği bırakan İbn Zekrî vaktini tamamen ilim tahsiline ve eski hocalarından başka Ahmed b. Arabî b. Hâc ile Muhammed b. Ahmed el-Mesnâvî'den lugat, fıkıh, tefsir, hadis, tasavvuf ve edebiyat dersleri aldı. Fas'ta ku-

yumcular çarşısındaki küçük bir camide imamlığa başladığında haftada iki gün İbn Atâullah el-İskenderî'nin *el-Hikemü'l-'A'â'iyye*'sinden tasavvuf dersleri veriyordu. Zamanla dinleyicilerinin sayısı arttı ve cami cemaate dar gelmeye başladı; onun kerâmet ehli olduğuna da inanılıyordu. İbn Zekrî özellikle fıkıh alanında büyük bir şöhret kazandı ve zamanın önde gelen Mâlikî fakihleri arasına girdi; hocası el-Mesnâvî dahi derslerine katılıyordu. Mes'ûd Tâhir el-Cûtfî, Ali b. Muhammed el-Menâlî ez-Zebâdî ve Ahmed b. Abdülvehhâb el-Vezîr el-Gassânî en meşhur öğrencileridir. Bunlardan Gassânî, hocasının halen Fas Ahmediyye Kütüphanesi'nde bulunan *el-'Urfü's-Şihri fî ba'zî fezâ'ili İbn Zekrî* adlı biyografisini yazmıştır (İbn Süde, I, 189).

İbn Zekrî, 1139'da (1727) hac için Mekte'ye giderken Kahire'ye uğradığında bir Mâlikî fakihî sıfatıyla buradaki Şâfiî ve Hanefî âlimleriyle, tütün kullanmanın hükmü konusunda tartıştı ve görüşleriyle dikkat çekti. Onun Hz. Peygamber soyundan gelenlere büyük itibar gösterdiği ve Vezzân'da oturan şeriflerin, özellikle Mevlây et-Tayyib'in sık sık ziyaretine gittiği bilinmektedir. Takvâ sahibi olan İbn Zekrî yardım etmeyi çok sever, diğer insanları da buna teşvik ederdi; kendisine büyük bir miras kaldığında tamamını yoksullara dağıtarak bitirmişti. İbn Zekrî Fas şehrinde vefat etti.

es-Seyfû's-şârim adlı eserinde İbn Zekrî, ırkların eşitliğini ve üstünlüğün takvâ ile olduğu fikrini savunmuştur. Onun bu düşüncesi Muhammed b. Tayyib el-Kâdirî gibi bazı âlimler tarafından Şuûbiyye hareketi çizgisinde değerlendirilmiştir. İbn Zekrî'nin vefatı sırasında yirmi yaşlarında olan Kâdirî, eseri görmemekle birlikte onun diğer ırkların Araplar'dan üstün olduğu konusunda bir kitap yazdığının şüû bulmuş bir husus olduğunu söyleyerek *Neşrû'l-meşânî* adlı eserinde Araplar'ın diğer ırklara üstünlüğünü savunmuş ve İbn Zekrî'yi ağır bir şekilde eleştirmiştir. İbn Zekrî'den yaklaşık yarım asır önce vefat eden ve Araplar'ın diğer ırklardan üstün olduğu fikrini reddetmek amacıyla *Naşihatü'l-muğtetrîn fî't-tefrika beyne'l-müslimîn* adlı bir eser yazan Muhammed b. Ahmed Meyyâre el-Ekber'e karşı daha yumuşak bir tavır takınan Kâdirî, diğer ırklara mensup yeni müslümanların cahil müslüman Araplar tarafından mağdur edildiğini, dolayısıyla Meyyâre'nin bu eserinde müslümanların hak ve hukuk açısından eşit olduğunu or-

taya koymaya çalıştığını belirtmektedir. Öte yandan Fas âlimleri arasındaki bu tartışmanın yaklaşık bir buçuk asır sürdüğü görülmektedir. Nitekim İbn Zekrî'nin vefatından bir asır sonra Ahmed b. Abdüsselâm b. Muhammed el-Bennânî, İbn Zekrî'yi savunmak amacıyla bir kitap yazmıştır. İbn Süde, *Tahliyetü'l-âzân ve'l-mesâmî*' adındaki bu kitabın bir nüshasının Miknâs'ta İbn Zeydân Kütüphanesi'nde bulunduğunu kaydetmektedir (*Delilü mü'rrihi'l-Magribi'l-akşâ*, I, 118).

Eserleri. 1. *Şerhu'l-Feride*. Süyûtî'nin *el-Feride fî'n-naḥv* adlı kitabının şerhi olup *el-Mühimmâtü'l-müfide fî şerhi'n-naẓmi'l-müsemmâ bi'l-Feride* adıyla neşredilmiştir (I-II, Fas 1319). 2. *Şerhu'l-Hikemi'l-'A'â'iyye*. İbn Atâullah el-İskenderî'ye ait eserin şerhidir (Brockelmann, *GAL*, II, 144). 3. *Şerhu'n-Naşıhatü'l-kâfiye li-men ḥaṣṣahu'l-lāhu bi'l-'âfiye*. Şeyh Ahmed ez-Zerrûk'un eserinin şerhidir (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 361). 4. *Şerhu'l-Kavâ'idü'l-Zerrûkiyye*. Ahmed ez-Zerrûk'a ait eserin şerhidir (Kahire 1318). 5. *Hâşiyetü İbn Zekrî 'alâ Şaḥîhi'l-Buḥârî* (Fas 1320). 6. *Şerhu'l-Hemziyye*. İmam Bûsîrî'nin Hz. Peygamber için yazdığı *el-Kaşıdetü'l-Hemziyye*'sinin şerhidir (Fas 1330). 7. *Hâşiyetü 'alâ Evḍaḥi'l-mesâlik*. İbn Hişâm en-Nahvî'nin İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sine yazdığı şerhin hâşiyesi olup yarım kalmıştır (Kâdirî, III, 338). 8. *el-İlmâm ve'l-'lâm*. Abdüsselâm b. Meşîş el-Hasenî'nin *eş-Salavâtü'l-Meşîşîyye*'sinin şerhi olup bir nüshası Riyad Üniversitesi Kütüphanesi'nde (nr. 1380) kayıtlıdır (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 788; Zirikî, VI, 197). 9. *es-Seyfû's-şârim fî'r-red 'ale'l-mübtedi' i'z-zâlim* (*el-Kavâ'idü'l-müttebe'a fî'l-'avâ'idü'l-mübtede'a*; bk. İbn Süde, I, 118). İbn Zekrî'nin didaktik şiirler yazdığı da bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdirî, *Neşrû'l-meşânî*, III, 338-353; Selâvî, *el-İstikşâ*, VIII, 83; Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, *Selvetü'l-enfâs*, Fas 1316, I, 158; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 335; Brockelmann, *GAL*, II, 143-144; *Suppl.*, I, 788; II, 145-147, 193, 326, 361, 692, 901; Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Delilü mü'rrihi'l-Magribi'l-akşâ*, Dârülbeyzâ 1960, I, 84, 118, 189; Abdullah Kenûn, *en-Nübügü'l-Magribî*, Beyrut 1395/1975, I, 298-299; Muhammed el-Menûnî, *el-Meşâdirü'l-'Arabîyye li-târihi'l-Magrib*, Dârülbeyzâ 1404/1983, I, 180, 206-207; Zirikî, *el-'Alâm* (Fethullah), VI, 197; Fevzi Abdürrezzâk, *el-Maḥbû'âtü'l-haceriyye fî'l-Magrib*, Rabat 1986, s. 43, 93; M. Hadj-Sadok, "İbn Zakrî", *EP Suppl.* (Fr.), s. 403-405.

AHMET KAVAS